

# Policijska brutalnost

## UVOD

Eden izmed problemov, ki pesti tudi našo državo, je neutemeljeno in nasilno ravnanje policistov s civilnim prebivalstvom. Največkrat so žrtve policijske brutalnosti mladoletniki in mladi, ki ne poznajo svojih pravic ali pa se policistov preprosto preveč bojijo. Takih primerov policijskega nasilja je pri nas kar precej, javnost pa z njimi sploh ni seznanjena. Mediji, oziroma oblast, ki medije poseduje, se zelo trudijo, da bi policijo prikazovali v svetli luči, kot varuhe reda in miru, ki branijo druge državljane pred naraščajočim kriminalom. V dnevnem tisku in po televiziji so policisti prikazani kot heroji, ki lovijo družbeno nevarne osebkke in delujejo izključno za dobrobit pravice. Poleg tega policistom pripisujejo številne vrline in osebnostne lastnosti, ki mejijo na popolnost. Take oddaje so očitno zavajanje javnosti, ker gledalcem predstavljajo lažno podobo sveta, ki je v realnosti veliko bolj kruta in krivična. Takih in podobnih prispevkov, člankov in TV-serij je pri nas veliko, le redko pa je javnost seznanjena tudi z drugo platjo medalje. V demokratični družbi mora biti javnost seznanjena tudi z vsemi nepravilnostmi, slabostmi in napakami policistov, ne pa da tovrstne informacije javnosti ostanejo prikrite. V tem članku bom skušal prikazati ta drugi vidik, ki obravnava razne kritike policije, njenega delovanja in vpletenosti v sistem. S tem bi rad dosegel, da bi mediji posvetili več pozornosti tej problematiki in na ta način izvedli pritisk na policiste, ki so prekoračili svoje odgovornosti, kar bi hkrati vplivalo na zmanjšanje policijskega nasilja.

## ZGODOVINA

Policijska dejavnost je že od nekdaj pomenila grožnjo človekovi svobodi. Kot pravi Janez Pečar, znan slovenski kriminolog, je bila policija dostikrat zlorabljena za uveljavljanje interesov elit, saj je "opravljala nadzor nad neposlušnimi, sumljivimi, nevarnimi in predvsem nižjimi družbenimi plastmi. Zgodovina policijske dejavnosti je polna neznank, v današnjem času pa je njen nadzor odtujen do skrajnosti, kar pomeni tudi neenakost v dosegljivosti neposlušnih. Prav zato je čestokrat opazna brezbriznost do policije, kolikor ne že zavračanje ali celo sovražstvo" (Pečar, 1987, str. 961) Pečar navaja naslednje tri (dis)funkcije policije:

1. Policija kot sredstvo oblasti in razrednega boja: Klasiki marksizma so gledali na policijo in druge mehanizme državne represije kot na sredstvo v boju med razredi, na strani izkoriščevalcev in lastnikov kapitala. Po Marxu in Engelsu je policija sredstvo nasilja v rokah države, ki si lasti dominacijo nad delavskim razredom. Tudi dejansko je policijska funkcija vedno služila komu na oblasti. Policija in represija sta vedno zadevali predvsem "nevarne sloje", upornike in disidente, revne in stavkajoče, ter celo omejevali cele narode in se pogosto postavljali v bran rasizma in pospeševali ksenofobijo. Kot pravi DeMotte, je policija "dejavna roka establishmenta in prva linija za obrambo države zoper katero koli izzivanje njene moči in ugleda" (DeMotte, 1984, str. 155).

Politika ima med vsemi nadzornimi mehanizmi največji vpliv na policijo in prav policija vedno najbolj občuti pritiske politike, čeprav marsikje to dejstvo neradi priznavajo.

2. Monopol nad dopustnim nasiljem: Nekonformizem, neposlušnost, nespoštovanje norm in deviantnost so okoliščine, ki kar narekujejo legitimiziranje državnega monopola nad nasiljem. S tem se dopušča tudi prisilno doseganje poslušnosti. To nasilje, ki je sestavina nadzorovanja in socializacije, izvaja država s policijo in kazenskim pravosodjem.

Država ne priznava pravice "biti drugačen" v vsakem oziru in dopušča to pravico le do ravni "nemotečnosti", ki pa je zelo pomična.

Vsaka policijska dejavnost že od nekdaj predstavlja distribuirano javno (državno) moč. Vsaka stopnja razvoja v zgodovini je imela glede rabe metod, obvladovanja razmer, zatiranja neposlušnosti in vzdrževanja reda svoje posebnosti, večina pa je bila militantnih in neizprosni. Od starega veka prek inkvizicijskih postopkov do mučenja v taboriščih spoznavamo metode delovanja, ki so nasilne. Nekatero so urejene s pravom (raba orožja, sredstev za nevtralizacijo, kot so palica, solzilci, vodni curki itd.), druga pa ne. Četudi so dovoljena s pravom, pa poznamo prekoračitve in zlorabe pooblastil, poleg tega pa tudi prenekatero namišljene situacije opravičujejo marsikatero ukrepanje s silo, prisiljevanjem, zastraševanjem itd. Združeni narodi so se s svojimi mehanizmi po raznih kongresih

druženega varstva dostikrat zaman trudili, da bi delovanje policije zaradi njene politizacije spravili v okvire pravnega delovanja in morebitnega deontološkega kodeksa.

Mnogi njihovi poskusi so bili zaman. Policija se navadno ne obnaša zoper državo in zato, ker je v njenih rokah, se ji pokorava, četudi krši zakone. To se v zgodovini neprestano ponavlja in "drugače verjetno tudi ne more biti, saj je policija preveč v rokah politične moči, ki ji služi" (Pečar, 1987, str. 965).

3. Poslušnost – policizacija družbe: Znano je, da nekatera splošna pravila vedenja in ravnanja ljudi poznamo ne toliko po zapisanih normah, kolikor bolj po posnemanju drugih, s katerimi živimo skupaj. Večino teh norm nadzoruje policija, gotovo pa tiste, ki zadevajo varstvo premoženja, osebnosti, življenja in zdravja. Tako smo vsi posamezniki bolj ali manj "policizirani" s poslušnostjo, ki jo državni mehanizem nadzoruje in išče njene deviante. Skozi celo zgodovino preteklih dvesto let so bili ti mehanizmi kontrole tisti, ki so na različne načine vsiljevali poslušnost, sankcionirano z različnimi oblikami prisile. Skrb za vsiljevanje discipline s prizadevanjem bolečin je tudi javno prevzela izključno država, ki ima kot sredstvo svoje kontrole na voljo policijo kot najštevilnejšo in najpomembnejšo organizirano silo.

Skozi zgodovino so v policijo prihajali vojaki in mornarji z zelo različnimi lastnostmi in značaji. Zgodovina policije je zato hkrati zgodovina različnih oblik stremuštva, podkupljivosti, zlorabe moči, nasilnosti nad civilisti, tekmovalnosti, prikrivanja, nezakonitosti in drugih ekscesivnosti, kot na primer "plačani politični umori v starem Rimu" (Stead, 1977, str. 160). Vsa ta dejavnost je postala še privlačnejša, ko so jo začeli plačevati, ali pa je policiji omogočila pridobivanje materialnih prednosti. Gotovo pa so policijske dejavnosti vedno najbolj korumpirale v zvezi s politiko, ko so stregle močnim posameznikom ali skupinam ter opuščale doslednost nadzorovanja, ki ga ureja pravo. Še danes se v prenekaterih delih sveta dogaja, da ni javne kontrole policijskega delovanja, in ta mehanizem deluje po napotilih tistega, ki ima bodisi osebno bodisi politično moč nad njo. Tisti, ki ima v rokah policijo kot sredstvo kontrole in prisiljevanja ljudi k določenemu konformizmu, pa opravlja tudi nadzor nad njo ter jo oblikuje po svojih zamislih. Literatura o problemih policije v preteklosti kaže, da je zgodovinsko znanje o njej še vedno zelo pomanjkljivo, "zgodovinske raziskave pa so bežne in zaskrbljujoče glede na to, kar bi morali vedeti" (Pisciotta, 1982, str. 537).

## **KAJ JE POLICIJSKA BRUTALNOST?**

To, kar državljani razumejo pod pojmom "policijska brutalnost", je vsako ravnanje, ki jih po njihovi oceni obravnava z manj kot vsemi pravicami in spoštovanjem, ki ga morajo biti deležni kot državljani v

demokratskih družbah. Kot pravi Reiss (1968), popularna predstava o brutalnosti vključuje: 1. uporabo nesramnega in žaljivega jezika; 2. ukaze, naj se odstranijo ali gredo domov; 3. ustavljanje in zasliševanje na cesti ter pregledovanje osebnih stvari in avtomobilov; 4. grožnje o uporabi sile, če ne bodo ubogali; 5. zbadanje s pendrekom ali približevanje s pištolo; 6. sama uporaba fizične sile ali nasilja. Glavna težava je v tem, da vsaka od teh točk lahko dejansko krati osnovne človekove pravice v demokratični državi, v drugih okoliščinah pa so lahko vse te točke del popolnoma upravičene in nujne policijske prakse.

Do policijske brutalnosti nedvomno prihaja, edino vprašanje je le, v kolikšni meri je prisotna in kje. Odvečna sila se dostikrat uporablja pri aretacijah, čeprav je mnogokrat zelo težko točno določiti, kaj in kaj ni odvečna sila. Kljub temu pa veliko število posameznikov vidi policijo kot zatiralce namesto zaščitnike (Stahl 1966).

## MERJENJE POLICIJSKE BRUTALNOSTI

Različni segmenti družbe in skupine posameznikov si želijo različne oblike policijskega ravnanja. Posamezniki, ki še nikoli niso imeli nezadovoljivega srečanja s policisti, večinoma podpirajo njihovo delovanje. Iz raziskovalne literature je razvidno, da so najpomembnejši rizični faktorji za prekomerno uporabo sile naslednji: 1. rasa (Locke 1967), 2. nizek socialni status (Reiss 1967), 3. prisotnost drugih policistov (Croft 1987), 4. stopnja alkohola pri osumljencu in policistu (Fogel 1987), 5. relativna mladost osumljenca in policista (Garofalo 1989), 6. relativna neizkušenost policistov (Bayley 1987). Geografska lokacija je povezana s stopnjo kriminala, zato je tudi policijska brutalnost zelo visoka na območju getov in zelo majhna na periferiji ali v poslovnih središčih. Čas tudi lahko predstavlja rizični faktor za policijsko nasilje, saj rezultati študij kažejo, da do največ napadov pride med vikendi, med somrakom in zgodnjimi jutranjimi urami ter med poletnimi meseci (LeBeau 1992). V nasprotju z drugimi manjšinski skupinami velikokrat bolj občutijo policijsko brutalnost kot problem. Zanimivo je, da je prekomerna uporaba sile vsaj dvakrat večja, kot je zapisano v uradnih zapisnikih o uporabi sile. Možni razlog za to je, da terenski opazovalci štejejo več primerov nizke stopnje uporabe sile, ki jih policija sploh ne zabeleži. Rezultati raziskave, ki sta jo leta 1987 izvedla Croft in Austin, kažejo, da tretjina do polovica vseh poročil o uporabi sile vsebuje podatke o poškodbi državljanov. Študije o prekomerni sili so se zanašale na tri pomembne vire informacij: civilne pritožbe na policijski postopek, opazovanje policijskega obnašanja in raziskave javnega mnenja. Podatkov o civilnih pritožbah je največ, saj jih hranijo na policiji, medtem ko je drugih raziskav in študij zelo malo, verjetno zaradi pomanjkanja časa, denarja in volje. Brooksova statistika (1965) opozarja na dejstvo, da

pride do civilne pritožbe le na približno 1000 aretacij. Druge raziskave so odkrile, da pride v povprečju do 10 civilnih pritožb na 100 policistov letno (New York City Police Department 1986). Gallupova raziskava leta 1991 pa je odkrila, da je 20 % anketirancev in 30 % nebelih anketirancev odgovorilo, da poznajo koga, ki je bil fizično zlorabljen s strani policije.

Zelo malo študij je spraševalo ljudi o njihovih lastnih izkušnjah o policijski uporabi sile. Avstralski kriminološki inštitut je leta 1987 odkril, da 12,1–17 % Avstralcev osebno pozna koga, ki so ga udarili policisti. V Londonu je Inštitut za policijske študije leta 1980 objavil podatek, da je 22 % aretirancev občutilo odvečno silo ali so bili tepeni. Velika večina je to grobo silo občutila kot krivično in neutemeljeno (Smith in Gray 1983). Kar 38 % Londončanov pa je policijo občutilo kot surovo, arogantno, grobo in nemogočo (Skogan 1990). Uradna poročila vedno vključujejo prisotnost vratarjev ali posrednikov, ki odločajo o tem, ali je določen dogodek primeren za zapisnik, zato uradni podatki vedno prikazujejo najmanjšo možno stopnjo policijskega nasilja. Mnoge postaje ne zbirajo rutinsko vseh statistik o poškodbah državljanov in o okoliščinah policijskega nasilja. Vsaka policijska postaja bi morala točno vedeti, koliko ljudi je bilo prizadetih ali poškodovanih v konfliktnih s policijo in kako hudo so bili poškodovani. Poleg tega pa bi vsi policisti morali prijaviti svojim nadrejenim vse dogodke, v katerih so morali uporabiti silo proti državljanom. Seveda pa je jasno, da lahko vsak policist take dogodke enostavno zamolči. Zato je nujno potrebno izboljšati mehanizme civilnih pritožb in omogočiti civilistom dostop do vseh podatkov, ki se nanašajo na pritožbeni mehanizem.

## **POLICIJSKA BRUTALNOST PO SVETU**

Najprej je potrebno osvetliti dejstvo, da zelo malo držav sploh ima željo odkriti, koliko policijske brutalnosti je v njej. Informacije o policijski brutalnosti na mednarodni ravni so odvisne od značaja držav. Podatki so dostopni za demokratične države, kar pa ne velja za avtoritarne države. To ustvari paradoks odprtosti: največ dokazov o policijski brutalnosti pride iz držav, ki je imajo najmanj, najmanj zadovoljive informacije pa prihajajo iz držav, ki je imajo največ. To dejstvo potrjujejo tudi številni begunci, ki so pobegnili pred raznimi oblikami avtoritarne represije, ter natančna dokumentacija organizacij, kot so Amnesty International in Americas Watch. V osemdesetih letih je Amnesty International odkrila, da do policijskega mučenja zapornikov prihaja v glavnem v nedemokratičnih državah, kot so Afrika, Južna Amerika, Srednji vzhod in Jugovzhodna Azija.

Avtoritarne države se ne imenujejo "policijske države" brez razloga (Bailey 1985). Povezava med policijskimi zlorabami in značajem države je več kot semantična, v smislu, da demokracija

pomeni odsotnost represije vladnih agencij. "Trenutno so v svetu države z najmanj policijske brutalnosti ekonomsko razvite demokratske države" (Humana 1983).

### **JAVNO MNENJE O POLICIJSKEM NASILJU**

Javnost policijo zaznava zelo ambivalentno. Niederhoffer (1967) je ugotovil, da je policist v nekem trenutku heroj, v drugem pa pošast, za ljudi s težavami pomeni odrešenika, kriminalnemu osumljencu pa se kaže kot demon. Policija je po eni strani ljubljena in občudovana, po drugi pa osovražena in strah vzbujajoča. Skoraj vse bistvene javnomnenjske raziskave so pokazale, da večina splošne populacije podpira oz. je zadovoljna s svojo lokalno policijo. Tudi danes so rezultati precej podobni, vendar je znano, da se mnenja o policiji zelo razlikujejo glede na lastnosti državljanov (Murty 1990), lastnosti njihovih sosesk (Mirande 1980) ter frekvenco in tip kontaktov med državljani in policijo (Huang in Vaughn 1996). Tako so pripadniki manjšinskih skupin in mladi ljudje bolj negativno naravnani do policije kot stari ljudje ter pripadniki večinskih rasnih skupin.

Eno prvih študij o policijskem nasilju je leta 1970 začel Westley, ko je odvetnikom, črncem in socialnim delavcem zastavil isto vprašanje: "Kaj si mislite o policijski enoti X?" Devet od dvajsetih odvetnikov je odgovorilo, da je policija brutalna in neučinkovita, dva od štirinajstih socialnih delavcev sta menila, da je policija agresivna in brutalna, ter osem od petintrideset črncev je zatrnilo, da policija uporablja preveč nasilja. Westley je tako odkril majhno in mešano skupino ljudi, ki je menila, da so policisti "neučinkoviti, brutalni, skorumpirani in ignorantni" (Westley 1970).

Tudi Blumenthal je opravljal študije na to temo in odkril, da "revščina, diskriminacija in pomanjkanje služb prispeva k povečanju nasilja, lastna vpletenost posameznikov v nasilje pa je povezana s podporo nasilja kot načinom socialne kontrole" (Blumenthal 1972).

Raziskavo je leta 1980 izvedel tudi Gallup in na vprašanje "Ali menite, da v vaši soseski prihaja do policijske brutalnosti?" je 26 % vprašanih odgovorilo – "Zelo veliko" (Komarnicki in Doble 1985). Leta 1984 je Roper Poll vprašal izbran vzorec anketirancev, ali menijo, da "je policijska brutalnost dandanes zelo velika grožnja državljanu, kot ste vi" (Komarnicki in Doble 1985). Kar 44 % vprašanih je čutilo, da policijska brutalnost pomeni "zelo resno" ali "srednje resno" grožnjo, in to visoko številko je treba obravnavati kar se da resno. Po neki drugi raziskavi leta 1987 v New Yorku je 17 % vzorčne populacije izjavilo, da so bili v zadnjih petih letih oni ali njihovi družinski člani priča prekomerne uporabe sile policije (Winick 1987). Rasne razlike in percepcija policijske pretirane uporabe sile so bile zopet osvetljene leta 1987, ko je New York Times ponovno opravil raziskavo javnega mnenja. Vprašanje je bilo:

”Ali mislite, da policija v NY pogosto brutalno ravna s črnsko populacijo?” “Da,” je odgovorilo 36 % belcev, 70 % črncev in 46 % Južnoameričanov.

Javno mnenje ima lahko zelo pomembno vlogo pri družbeni kontroli, zlasti pri omejevanju policijske uporabe sile. Negativno javno mnenje o policiji povzroči frustracije, cinizem in neodločnost policistov ter zmanjša zaupanje v policijo. Poleg raziskav javnega mnenja lahko sodbe o pomembnosti policijske brutalnosti ugotovimo tudi iz njene vidnosti v medijih, popularni kulturi, politiki in uradni skrbi.

## VLOGA MEDIJEV

Individualni in družbeni faktorji igrajo pomembno vlogo pri oblikovanju osebnih prepričanj, zato je težko asociirati specifično vedenje s specifičnim dogodkom ali določenim virom (Surette, 1992). Naravnost do policije in mnenja o njeni prekomerni uporabi sile izvirajo iz kompleksne interakcije mnogih sil, vključno z mediji. Vloga medijev (predvsem filmov in televizije) pri oblikovanju prepričanj o policiji in vpliv medijev na stopnjo mladostniškega kriminala je lahko tema obsežnih debat. Policisti verjamejo, da mnoge televizijske nadaljevanke ustvarjajo vtis, kot da so policisti superjunaki, ki so sposobni rešiti vsak zločin (Warr, 1980). Poleg tega jim pripisujejo številne vrline in osebne lastnosti popolnih ljudi, za katere vemo, da v realnosti ne obstajajo. Tako je za medijsko izdelani portret policista značilno, da je pošten, nepodkupljiv, dober po srcu, spreten, iznajdljiv, vesten in uspešen policist, neizprosni v boju z zločinom, poleg tega pa še vzoren državljan in skrben družinski član. Tako idealistično so prikazani glavni junaki nešteti TV-serij in filmov, ki jih v zadnjem času lahko gledamo pri nas, kot na primer Komisar Rex, Policaji, Obalna straža na kolesih, Varuhi luke, Novi nedotakljivi, Pod krinko, Policaji s srcem ... Pravica vedno zmaga, je jasno sporočilo tovrstnih oddaj, ki se vedno srečno končajo, zločinci pa končajo za zapahi. Ta zmotna medijska slika je vzrok temu, da gledalci pričakujejo od policistov preveč, več kot ti zmorejo (Arcuri 1977).

Nekateri drugi policisti pa so v medijih prikazani kot popolni omejenci in sadisti, ki so nesposobni opravljati svoje osnovne naloge (Culver 1978). Medijski portreti ilegalnih in vprašljivih policijskih metod, kot na primer prekomerna uporaba sile, vodi k temu, da občinstvo verjame, da so policisti brutalni in skorumpirani posamezniki. Filmi in TV-oddaje o delu policistov, ki jih lahko gledamo pri nas, so večinoma ameriške in angleške produkcije. Če se že slučajno zgodi, da so po televiziji policisti prikazani v slabi luči, gledalci dobijo vtis, kot da se to dogaja v popolnoma drugem svetu. “To je Amerika,” si mislijo – pri nas se take stvari, kot so korupcija in policijsko nasilje,

že ne dogajajo. Da bi se policisti agresivno znašali nad njihovim nedolžnim mladoletnikom, je za večino staršev in starejših občanov nekaj nemogočega in nepredstavljivega. Kako bi si sploh lahko mislili kaj takega, če mediji informacije o tovrstnem dogajanju pri nas selektivno cenzurirajo oziroma jih sploh ne objavljajo. Nerealna pričakovanja in tendenca k posploševanju in banaliziranju policijskih portretov je torej ena izmed opaznih značilnosti medijev (Haney, Manzolati 1981). K temu je treba pripomniti, da sta za mnoge ljudi televizija in film edini vir informacij o policijski aktivnosti (Dominick, 1973). Učinki medijev na naravnost do policije se razlikujejo glede na temo, medij in vsebino sporočila (Surette 1992). Surette pravi, da časopisi vplivajo na prepričanja o kriminalu, medtem ko televizija bolj vpliva na odnos do kriminala. Na to razliko med vplivi tiskanih in elektronskih medijev je potrebno biti pozoren tudi pri obravnavi percepcije policijske brutalnosti v javnosti. Znano je, da incident Rodneyja Kinga v Los Angelesu, ki je bil posnet na videokamero, verjetno ne bi imel tako velikega učinka (izbruh neredov), če bi bil obravnavan le v tisku, vendar pa je na to temo potrebnih še veliko raziskav, da bi odkrili, kakšna je dejanska razlika.

Dober poligon za samostojno raziskovanje pa ponuja svetovni splet ali World Wide Web. Na iskalniku Yahoo sem pod policijsko brutalnostjo našel 19 strani. Z navdušenjem sem sprejel odkritje, da na svetu že obstaja kar nekaj organizacij, ki se odprto borijo proti policijskemu nasilju. Najbolj znane so COPWEB – Community of police watchers' earthwide beat, COPWATCH – javljanje brutalnosti, FAIR – Fairness and accuracy in reporting, Project censored – cenzurirane zgodbe, ter Unstoppable – aktivnosti za zmanjšanje brutalnosti. Poleg teh organizacij pa je na voljo še veliko resničnih zgodb ljudi, ki so doživeli različne neprijetnosti s policisti. Nekatere zgodbe so prav zastrašujoče, še bolj grozljiv pa je podatek, da cenzura uspešno funkcionira tudi na internetu, saj je kar nekaj strani uničenih, namesto anti-policijskih informacij pa se prikaže velik napis CENSORED! Zanimivo je, da se je pred kratkim na internetu pojavila tudi spletna stran z naslovom "The police terror in Slovenia", najdete pa jo na naslovu <http://www.geocities.com/Pentagon/Quarters/2155>. Lepo, da je še kdo drug zaskrbljen nad tovrstnimi problemi.

## **POLICIJSKA BRUTALNOST V SLOVENIJI**

Kot sem že navedel, tudi pri nas pogosto prihaja do kratenja človeških pravic in brutalnosti policije. Za ilustracijo navajam dva primera. V prvem povzemam resnično zgodbo prijatelja, katerega identiteta naj zaradi varnostnih razlogov ostane prikrita. To je njegova zgodba, napisana v prvi osebi, ki se je odvijala pred znanim ljubljanskim lokalom: "Okoli dvanajste ure zvečer so na kraj dogajanja



prišli policisti, verjetno zaradi hrupa množice. Začeli so vsepoprek legitimirati ljudi. Ko sta policista legitimirala mene, sem jima dejal, da jima lahko takoj brez težav pokažem osebno izkaznico, da pa ju prosim, če se lahko legitimirata tudi sama. Na surovo zavrnitev sem jima odvrnil, da sem seznanjen s svojimi pravicami in kazenskim zakonikom in da sta se po službeni dolžnosti dolžna legitimirati tudi sama. Mlad policist se je po tej izjavi razjezil, mi zvil roko na hrbet in me odvedel po cesti navzgor do marice. Tam so od mene zahtevali, naj izpraznim žepe. Ker vem, da me brez utemelje-nega suma ne smejo preiskati (tega ni bilo), sem jim to tudi povedal in jih vprašal, česa me sumijo. Policist me je surovo potisnil ob marico, mi še bolj zvil roko ter mi grobo rekel, naj izpraznim žepe. Ker sem se zbal za svojo varnost in ustrašil nadaljnjih bolečin, sem jim izročil vse stvari iz žepov. Takrat sem jim tudi dejal, da so s tem kršili moje osebne pravice. Med tem postopkom je bila prisotna tudi priča, ki lahko vse te dogodke potrdi. Policisti so pri tem prekoračili svoja pooblastila, saj so zavrnili mojo željo po identifikaciji ter mi protizakonito prisilno pregledali vsebino žepov. Ko sem jim to povedal, so postali še bolj grobi in mi govorili, naj bom raje tiho. Na moje ugovarjanje so me vklenili, strpali v marico ter odpeljali na Trdinovo. Omeniti je treba, da se do policistov nisem vedel nespodobno in da nikogar nisem žalil. Policistov nisem oviral med postopkom ali jih ignoriral, temveč sem jih le seznanjal s svojim pravicami, katere so bile kršene.

Na Trdinovi sem policiste večkrat vprašal, česa sem obtožen, zakaj so me tja pripeljali in ali se lahko predstavijo. Na nobeno od teh vprašanj nisem dobil odgovora. Policisti so se delali gluhe in mi govorili, naj bom tiho. Nato so me zaprli v celico. Ker je bila tam popolna tema in ker sem moral nujno na WC, sem začel najprej trkati, nato tolči po vratih, da bi mi omogočili opravljanje potrebe. Po ca. 15 minutah so mi odprli, me pustili na WC ter mi povedali, da me bodo premestili na Povšetovo. Brez kakršnihkoli pojasnil, česa sem obtožen, so me nato zaprli v marico za nadaljnjih 15 minut. Bil sem ogorčen, in ker se dolgo časa nismo nikamor premaknili, sem začel tolči po vratih. Ko so se odprla, je noter stopil policist in me vklenjenega v lisice večkrat udaril. Najprej sem dobil par močnih klofut po glavi, ki sem si jo nato preventivno skril med kolena. Sledilo je še par krepkih udarcev s pestmi po hrbtu, nato pa je policist stopil iz marice in zaloputnil vrata. Sledila je divja vožnja z namernim sunkovitim zaviranjem. Na Povšetovi sem dežurnemu policistu povedal, da so z mano zelo grdo ravnali, on pa je dejal, da to ni v njegovi pristojnosti. Noč sem preživel v celici, zjutraj pa so me brez obrazložitve spustili. Ker mi ni nihče rekel, da sem česarkoli obtožen, sem mislil, da je s tem zadeva zaključena. Zaradi surovega ravnanja policistov, prekoračitve njihovih pooblastil, arogantnega obnašanja in kršenja mojih pravic sem resno razmišljal o pritožbi na postopek, ki pa je na žalost nisem napisal. Prepričan sem, da nisem storil ničesar, kar ni v skladu z zakonom, še vedno pa se počutim

ponižan in oškodovan.”

Drugi grozljivi dogodek se je zgodil julija 1998 v Velenju. Gre za tragično prometno nesrečo, v kateri je policijska marica zaprla pot dvema motoristoma, ki sta oba umrla. Ta “prometna nesreča” je vzbudila veliko ogorčenje javnosti. V medijih se je pojavilo nekaj člankov o nesreči, vsi po vrsti pa so poskušali opravičiti policajce in kriviti motorista. Tak primer je članek z naslovom “Tudi policaj je samo človek”, ki je bil objavljen v Delu. Dodatno ogorčenje javnosti pa so sprožile govorice, da je policijski avto nalašč zaprl pot motoristoma, da bi ju ustavil. To pomeni, da so policajci v marici zakrivili njuno smrt nalašč. To pa je umor in nič drugega. V Velenju so potem, ko se je vest razširila, vrstniki obeh umorjenih motoristov pripravili manjše demonstracije, na katerih so protestirali proti policiji in jih obtožili za umor. Policija je demonstrante seveda razgnala, kar dokazuje, da je Slovenija demokratična država, v kateri se spoštujeta svoboda govora in zbiranja.

Zanimivo pri vsem tem je, da policajci pri nas niso odgovarjali še za noben umor, ki so ga zagrešili, in verjetno še dolgo ne bodo.

Lahko trdim, da mediji v našem prostoru tematiko policijske brutalnosti zelo slabo pokrivajo. V najbolj branem državnem dnevnem časopisu Delo za zadnjih 15 let nisem uspel zaslediti objektivno kritičnega članka o policijski brutalnosti, razen nedavne obravnave incidenta, ki se je zgodil na Zgaga rock festivalu, ko se je večje število policistov nasilno zneslo nad nedolžnim in nemočnim občinstvom. Očitno je bilo tokrat v tem brutalnem policijskem posredovanju (p)oškodovanih preveč ljudi, da bi se o tem molčalo, vendar pa je neizpodbitno dejstvo, da se na splošno teme policijske brutalnosti taktno izogiba večina tiskanih medijev. Redka izjema je Mladina, kjer je bilo objavljenih že kar nekaj člankov na to temo. Eden izmed njih je naslovljen “Recite policiji NE!” in obravnava varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic ob osebni preiskavi (Mladina, november 1997). Drugi odkriti borec proti policijskem nasilju v slovenskem medijskem prostoru pa je Radio Študent, ki z različnimi oddajami, reportažami in intervjuji seznanja javnost z resničnimi izbruhi policijskega nasilja. Tako se je Radio Študent po odmevni neslavni policijski intervenciji na letošnji Zgagi, ki je bila kaplja čez rob vsem nepravilnostim policije, odločil za protiudarno akcijo. Speljali so peticijo proti policijskemu nasilju z naslovom “Človeško dostojanstvo naj ima prednost pred pendrekom in represijo”, v kateri so pozivali državljane, naj s svojim podpisom podprejo odprti boj proti kratenju osnovnih človeških pravic. Peticija je bila dokaj uspešna, saj so zbrali približno 17 000 podpisov. To število jasno kaže na nezadovoljstvo slovenske javnosti nad delovanjem policistov. Takšni članki, oddaje, prispevki in peticije imajo pomembno informativno funkcijo, saj obveščajo državljane o njihovih pravicah ter pravicah policistov. Dobro bi bilo, če bi se svojih pravic in pooblastil zavedali tudi policisti sami.

## “SLABI” POLICAJI

Samo po sebi je umevno, da represivni aparat že desetletja krivdo za neuspehe policijskega dela – od korupcijskih škandalov do pritožb o brutalnosti – vali na peščico slabih policistov. “Če pa se preveč osredotočamo na gnila jabolka, lahko kaj hitro pozabimo na možnost, da je gnil cel sod, ki sedaj uničuje njegovo vsebino,” pravi Locke.

Raziskave na to temo so pokazale, da policisti sami smatrajo policijsko brutalnost kot eno izmed najmanj deviantnih dejanj, ki jo enačijo s spanjem na delu, kot tudi eno izmed najbolj pogostih. Več kot 40 % policistov iz majhnega mesta Barker je leta 1978 priznalo, da so se kdaj vedli brutalno v času svoje kariere. Hunt je ugotovil, da si “večina mladih in novih policistov pridobi spoštovanje starejših sodelavcev s tem, da se obnašajo agresivno ter da uporabijo vso potrebno silo v dani situaciji” (Hunt 1985). Veliko policistov v sebi kopiči razne frustracije, ki jih povzročajo zapleti na sodišču, politiki, neujeti zločinci, dnevni tisk, družbene elite, osebni problemi ter mnoge druge težave. Te frustracije se počasi kopičijo in policist jih sprost tako, da svojo jezo znese nad osumljencem, tako da mu zategne lisice, ga porine ob steno ali z njim fizično obračuna. Osumljenec, nad katerim policist znese svoj izbruh brutalnosti, je nadomestek za vse tiste, s katerimi se policist nikoli ne bo mogel soočiti ali direktno obračunati.

Pri tem je treba vedeti, da med policisti samimi obstaja preprosto nenapisano pravilo molka: policist ne sme posredovati nasprotnih ali negativnih informacij o svojih sodelavcih. Za policijo je značilna izjemna solidarnost med tistimi, ki stopijo v njihove vrste, tako da se za njih družba deli na “nas” in “njih”. Prav zaradi tega, ker se policisti med sabo ščitijo tudi takrat, ko zagrešijo nedopustne napake, je zelo težko karkoli doseči preko pravosodnega sistema. Največkrat take tožbe proti policiji zapadejo s časom ali pa jih ni mogoče dokazati zaradi pomanjkanja informacij, ki jih seveda ni težko prirediti ali zbrisati. Zato je raziskovanje policijske brutalnosti izjemno težka naloga. Največkrat so edine priče ravno žrtev in policisti, če pa obstajajo slučajno še druge, se v glavnem v strahu za svoje zdravje bojijo nastopiti proti policiji. Tudi zdravniško potrdilo o poškodbah dostikrat ne zaleže, saj te profesionalno premlatijo tako, da na telesu ni vidnih hujših poškodb. Seveda pa si policisti tudi na sodišču pomagajo z lažnimi pričanji ter pisanjem lažnih ovadb.

Polijska kultura je že dolgo zanimiva tema za raziskovalce. Pomembna na tem področju sta bila Reiss in Winick. Reiss je na podlagi raziskave odkril, kako velika je dejanska stopnja neprijavljanja prekomerne uporabe sile. Ta je bila leta 1967 kar 97 odstotna, po Winickovi raziskavi leta 1987 pa 67 odstotna. Zelo nizko število tovrstnih prijav kaže na strah državljanov pred represivnim aparatom, ter na nepoznavanje svojih osnovnih pravic. Vendar pa tudi pri tistih,

ki se odločijo za prijavo, pravici velikokrat ni zadoščeno. V Los Angelesu je recimo kar 38 % takih prijav označenih kot "neosnovane", kar pomeni, da so nevpleteni državljani ali policijske priče na sodišču spodbili zgodbo oškodovanca. V Veliki Britaniji več kot polovico pritožb proti policiji umaknejo oškodovanci sami (Fogel 1987).

Še en znan raziskovalec, ki se je ukvarjal s to tematiko, pa je Paul Takagi. Raziskoval je uboje meščanov, ki so jih povzročili policisti. Prav o takih primerih javnost praviloma ni obveščena, saj policija in drugi državni organi o tem ne znajo ali nočejo govoriti. Takagi opozarja na alarmantno povečanje stopnje smrtnosti moških prebivalcev, povzročene z "legalnimi intervencijami policijskih organov". Taki primeri se beležijo kot "upravičeni umori" (justifiable homicide) v okviru policijskih intervencij. Med mladimi polnoletniki so take smrti najpogostejše, policija pa se izgovarja, da je vsa odgovornost samo na žrtvi. Zanimivo je, da je "stopnja takih intervencij s smrtnim izidom pri črncih devet- do desetkrat višja kot pri belcih" (Takagi, 1974, str. 302). Med leti 1960 in 1968 so kalifornijski policisti ubili 1188 temnopoltih in 1253 belih moških, in to v okrožju, v katerem črnici predstavljajo le 10 odstotkov celotne populacije. Natančno analizo takih primerov je opravil tudi Robin Gerald in ugotovil, da je "od skupno 32 smrtnih primerov v Filadelfiji (28 temnopoltih) mrliški oglednik v 30 primerih policiste oprostil vpletenosti v umor, v preostalih dveh primerih pa so bili policisti oproščeni pred poroto" (Robin, 1963, str. 226). Kadar policist ubije civilista, se to obravnava kot "uporaba legalne sile", kar daje vtis, da je bila uporaba sile legitimna. Kadar pa pride do uboja policista, se to kvalificira kot nasilje oziroma ilegalno dejanje. Iz tega je razvidno, "da ljudje uporabljajo besede zelo selektivno, z namenom, da bi izzvali alarm" (Sorel, 1950).

## MOŽNE REŠITVE PROBLEMA

Do sedaj so se primeri policijske brutalnosti in prekoračitve pooblastil razlagali kot primeri individualne deviance. Bayley pa pravi, da se "sedaj brutalnost vedno bolj obravnava kot problem institucionalne pomoči in organizacijske odgovornosti" (Bayley, 1990). Z drugimi besedami, da se urediti z boljšo ureditvijo policijskih sil. V demokratičnih državah policijska brutalnost pomeni neuspeh individualne in institucionalne odgovornosti. V avtoritarnih državah pa brutalnost v večji meri podpira režim.

Obstaja upanje, da se bo policija pokazala javnosti v bolj svetli luči, ko bodo občinski voditelji omogočili skupne občinsko-policijske dejavnosti, sodelovanje celotne krajevne skupnosti ter natančnejši vpogled v policijske operacije. Ko državljani enkrat začutijo, da imajo direktno vlogo pri kontroliranju in usmerjanju policije, se tradicionalne bariere med policijsko-državljskimi odnosi podrejo.

Poleg boljše izbire in treninga policistov bi bilo nujno potrebno razviti še posebne izobraževalne programe, usmerjene k zmanjšanju nasilja med policisti. To je nujno potrebno, kajti raziskave so pokazale, da so se tisti policisti, ki so dobili največ pritožb na račun svoje brutalnosti, izkazali tudi za najbolj produktivne. Tam kjer je policijska brutalnost resen problem, so potrebne organizacijske in strukturne spremembe v načinu izvajanja njihovih operacij. Nujno potrebno je izboljšati naravo in kvaliteto odnosov med policisti in državljanji, in to v dobro obeh.

## SKLEP

Policija je s svojimi represivnimi in nerepresivnimi dejavnostmi neizogiben del nadzorstva v tem stoletju. Tudi v bližnji prihodnosti njena vloga gotovo ne bo manjša kot doslej, saj razvoj tehnologije in znanj ponuja vedno boljša sredstva kontrole. Množični mediji bi nujno morali posvetiti več pozornosti tej aktualni problematiki, o kateri je javno znanega bore malo. Policijska brutalnost je brez dvoma tudi pri nas, vendar je kar se da prikrita, saj jo varuje spirala molka. Kritično in neodvisno poročanje medijev lahko prekine to spiralo molka in ustvari medijski pritisk na policiste, ki prekoračijo svoje odgovornosti. To bi vplivalo na zmanjšanje policijskega nasilja ter omogočilo boljše poznavanje ustavnih pravic civilistov. Človeštvo se je že od nekdaj upiralo omejevanju svobode, v sedanji demokratični družbi pa bi morala policija delovati kar se da pravično in korektno.

Na žalost se zavedam dejstva, da je to le ideal, ki v realnosti nikoli ni obstajal, prav tako kot je nemogoč obstoj policije brez njene brutalnosti.

## LITERATURA

- PEČAR, JANEZ (1987): "Policijska dejavnost – nekaj dilem skozi zgodovino", Teorija in praksa, *Letnik 24*, št. 7, Ljubljana.
- DEMOTTE (1984): "Policing Manchester in the Nineteenth century", Police studies, *Cincinnati*.
- STEAD, P.J. (1977): Pioneers in Policing, *Patterson*;
- PISCIOTTA, A. (1982): "Police, Society and Social Control in America", A Metahistorical Review of the Literature, *Criminal Justice Abstracts, Hackensack*.
- TAKAGI, PAUL (1974): "A garrison state in 'democratic' society", Crime and Social Justice.
- ROBIN, GERALD (1963): "Justifiable homicide by police officers", The Journal of Criminal Law, št. 54.
- SOREL, G. (1950): Reflections on violence, *Glencoe*.
- SURETTE, RAY (1990): The media and criminal justice public policy, *Springfield*.
- WARR, M. (1980): "The accuracy of public beliefs about crime", Social Forces.
- ARCURI, A.F. (1977): "You can't take fingerprints off water", Human relations.
- CULVER, J.H. (1978): "Television and the police", Police studies, št. 7.
- HANEY, C. in MANZOLATI, J. (1981): "Television criminology: Network illusions

- of criminal justice realities”, Readings about the social animal, *Freeman*.
- DOMINICK, J.R (1973): “Crime and law enforcement on prime-time television”, *Public opinion quarterly* , št. 37.
- STAHL, DAVID (1966): The community and racial crisis, *New York*.
- SMITH, DAVID in GRAY JEREMY: “Police and people in London”, vol. 2 ,”A survey of londoners”, vol. 3, A survey of police officers, *London*.
- SKOGAN, WESLEY (1990): Disorder and decline, *New York free press*.
- LOCKE, HUBERT (1967): “Police brutality and civilian review boards”, *Urban law*, št. 44.
- REISS, ALBERT (1968): “Police brutality – Answers to key questions”, *Transaction* 5, 1968.
- CROFT, ELIZABETH BENZ (1984): Police use of force in Rochester and Syracuse, *New York*.
- GAROFALO, JAMES (1989): Public opinion about crime: The attitudes of victims and non-victims in selected cities, *Washington D.C*.
- BAYLEY, DAVID H. (1987): Minorities and the police: Confrontation in America, *New York and Glencoe, Illinos Free Press*.
- BROOKS, T.R. (1965): “Police brutality”, *New York Times Magazine*
- NIEDERHOFFER, ARTHUR (1967): Behind the shield: The police in the urban society, *Garden City, NY*.
- LEBEAU, J.L. (1992): Geography and policing, *Springfield Illinois*.
- MURTY, KOMANDURI (1990): “The image of the police in the black Atlanta communities”, *Journal of police science and administration*.
- MIRANDE, A. (1980): “Fear of crime and fear of the police in a Chicano community”, *Sociology and social research*.
- HUANG, WILSON W.S. in VAUGHN, MICHAEL S. (1996): “Support and confidence: Public attitudes toward the police”, A national opinion survey, *Oaks*.
- WESTLEY, WILLIAM (1951): The police: A sociological study of law, custom and morality, *University of Chicago*.
- GELLER, WILLIAM A. in TOCH HANS (1996): Police violence: understanding and controlling police abuse of force, *Yale University Press, London*.
- BLUMENTHAL, M. D. (1972): Justifying violence: Attitudes of american men, *Ann Arbor, University of Michigan Press*.
- HUMANA, CHARLES (1983): World human rights guide, *London, Hutchionson*;
- ELDRIGE, JOHN (1944): Getting the message: News, truth and power, *Routledge, London*.